

Právo sociálního zabezpečení

letní semestr 2025

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**

FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

JUDr. Michal Vitek, Ph.D.

Odborný asistent, ÚVSSP

michal.vitek@fvp.slu.cz

Podmínky absolvování předmětu

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Získ 80 kvalifikačních bodů.

Body je možné získat:

- a) Aktivní účastí v rozsahu max. 10 bodů (účast nad 70%)
- b) Vypracováním eseje na zvolené téma v rozsahu max. 10 bodů
- c) Písemným testem z předmětu max. 100 bodů

Doporučená literatura:

- Zákon + komentář
  - Studijní opory
  - Monografie (zejména Wolters Kluwer)
  - www.epravo.cz, www.pravniprostor.cz
-

Blok A)

Pojem sociálního zabezpečení, welfare state, jeho krize a perspektivy

Základní milníky tématu:

- pojem welfare state – jsme stále ještě sociální stát, anebo již stát zaopatřující
- perspektiva demografie, veřejných financí
- historická východiska práva sociálního zabezpečení
- limit sociálního státu?
- Utopické představy: nepodmíněný příjem

Pojem „Welfare state“

1942: Beveridge report – měl sloužit jako program pro obnovu poválečného hospodářství

- Beveridge je do jisté míry kontroverzní osobou, člen eugenické společnosti, současně „In 1909, he proposed that men who could not work should be supported by the state "but with complete and permanent loss of all citizen rights – including not only the franchise but civil freedom and fatherhood."¹
  - Východiskem je analýza tzv. spodní hranice životní úrovně, a to po linii tzv. „neefektivních výdajů“ – pivo, tabák, noviny, lístky do kina apod.
  - Žádné přídavky na první dítě, důchody postupně navyšovány,
  - Definováno “5 zel moderní doby“: chudoba, nemoc, nevšímavost, špína a zahálka
  - Nutnost zjednodušení systému sociální péče vede k ustavení NHS
-

Pojem Welfare State a jeho vývoj

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Pojem „Welfare state“

Postupně začal být pojem Welfare State/Sozialstaat asociován jako předpoklad dlouhodobé demokratické udržitelnosti.

Julius Ofner (1894: Studien sozialer Jurisprudenz): Sociální stát je nezbytně související s demokratickým státem.

Pojem Welfare State a jeho vývoj

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Cesta k Welfare State:

Do 19. stol.:

Prehistorická doba – faktické rozdělení činností v rámci prvobytně pospolné společnosti

Starověká doba – různé formy, vesměs v rámci rodinných společenství

Středověk – svépomocné podpůrné spolky (hornická bratrstva, první podpůrné pokladny) církve, první záznam o hornické podpůrné pokladně pochází z roku 1527 (Ferdinand I potvrzuje statut pokladny) – vesměs organizováno po linii profesní samosprávy

V r. 1661 přijat patent o tulácích a žebrácích: obce mohou přiznávat právo žebrat jen práce neschopným

Církevní povinnost pečovat o chudé a nemocné nařízením z r. 1758 uložena nově vrchnosti

---

Pojem Welfare State a jeho vývoj

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Cesta k Welfare State:

Do 19. stol.:

V r. 1771 pensijní normál pro vdovy a sirotky po zaměstnancích, kteří „věrně sloužili“

V r. 1781 pensijní normál pro zaměstnance, kteří se po 10 letech služby stali neschopni práce

Oba penzijní normály jsou počátkem sociálního zaopatření na našem území

V r. 1868 uzákoněna zásada, že péče se poskytuje pouze chudým a nemocným s domovským právem - “chudinská správa“ se stala de facto součástí veřejné obecní správy

---

Pojem Welfare State a jeho vývoj

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Cesta k Welfare State:

Od 19. stol.

1837 – dekret dvorské kanceláře, uložení povinnosti vybraným profesním skupinám (továrníci, živnostníci, obchodníci) platit stravné v nemocnici dělnictvu, alespoň po dobu 4 týdnů

1854 – první povinné zřizování bratrských pokladen v dolech, položení základu pro samostatné hornické sociální pojištění (v ČSR až do r. 1948)

Horní zákon č. 146/1854 ř.z., nařizuje majitelům dolů, aby pro podporu svých dělníků zřídili samostatnou bratrskou pokladnu, anebo se za tím účelem spojili s jinými podnikateli

Živnostenský řád č. 227/1859 ř.z. – ukládá podobně jako horní zákon závodům, které zaměstnávaly více než 20 dělníků, aby zřizovaly ústavy pro podporu onemocnělých,
následně novela č. 39/1883 ř.z. – povinnost všem podnikatelům

---

Cesta k Welfare State:

Vznik moderních systémů sociálního a zdravotního pojištění:

Tzv. „Taafeho zákony“ – návrhy 1883 a 1885

- zákon č. 1/1888 ř.z. zákon o úrazovém pojištění dělníků
- zákon č. 33/1888 ř.z. zákon o nemocenském pojištění dělníků (účinný 1.8.1889)
- zákon č. 127/1889 ř.z., o bratrských pokladnách
- zákon č. 1/1907 Sb., o penzijním pojištění zřízců ve službách soukromých a službách veřejných

Nároky mají pouze pojištění, nikoliv rodinní příslušníci. Nárok na dávky peněžité a věcné. Pojištěné ženy mají nárok na pomoc porodní asistentky a lékaře a nárok na pomůcky + nárok na peněžitou pomoc po dobu 4 týdnů od porodu.

Starobní a invalidní pojištění dělnictva nebylo do roku 1918 zavedeno.

V Německu první „Bismarckova“ reforma v r. 1881

Cesta k Welfare State:

Československá republika (1918– 1938):

- legislativní „smršť“ také v oblasti sociálního pojištění
  - **zákon č. 221/1924 Sb.z a n. o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří**, účinný od 1.7.1926 – nejvýznamnější norma, základní norma, která stanoví povinné pojištění všech zaměstnanců (prakticky dělnictvo, úředníci a státní zaměstnanci vyloučení). Nemocenské pojištění provádí nemocenské pojišťovny, pojištění invalidní a starobní poskytuje Ústřední sociální pojišťovna jako ústřední orgán ČSR se sídlem v Praze.
  - Poskytuje se zejména: pomoc v nemoci (lékařská pomoc, léčiva, výlohy), pomoc v mateřství a pohřebné. Nemocenská se poskytuje nejdéle po dobu 1 roku, výše závislá na zařazení zaměstnance do příslušných platových tříd (10 tříd)
  - z invalidního a starobního pojištění se poskytuje zejména: důchod invalidní, starobní, vyrovnávací příplatky, důchod vdovský, vdovecký, sirotčí důchod a odbytné
  - Polovinu pojistného hradí zaměstnanec a polovinu zaměstnavatel
-

Pojem Welfare State a jeho vývoj

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Cesta k Welfare State:

Československá republika (1918– 1938):

- Zákon č. 221/1925 Sb.z. a n.: o nemocenském pojištění veřejných zaměstnanců
- Zákon č. 43/1929 Sb.z a n.: státní starobní podpory, stanovení nároků na důchod pro zaměstnance, kteří byli nemajetní, výdělků neschopní a dovršili věku 65 let.

Chudinská péče za první republiky byla organizována zejména domovskými obcemi, které zřizovaly starobince, chudobince, sirotčince, útulky, obecní kuchyně.

Pojem Welfare State a jeho vývoj

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Cesta k Welfare State:

Reformy po roce 1946:

- zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění – významná legislativní změna, vychází obsahově z Beveridgovy zprávy
  - Sjednocení roztržité úpravy sociálního pojištění v jedné právní normě
  - Vytvoření jednotného státního systému národního pojištění
  - Zrovnoprávnění nároků dělníků a „white collar“ profesí
  - Pojištění je povinné a vzniká v podstatě začátkem výdělečné činnosti
  - Platil pouze několik let
-

Pojem Welfare State a jeho vývoj

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Cesta k Welfare State:

Vývoj v letech 1949 až 1989

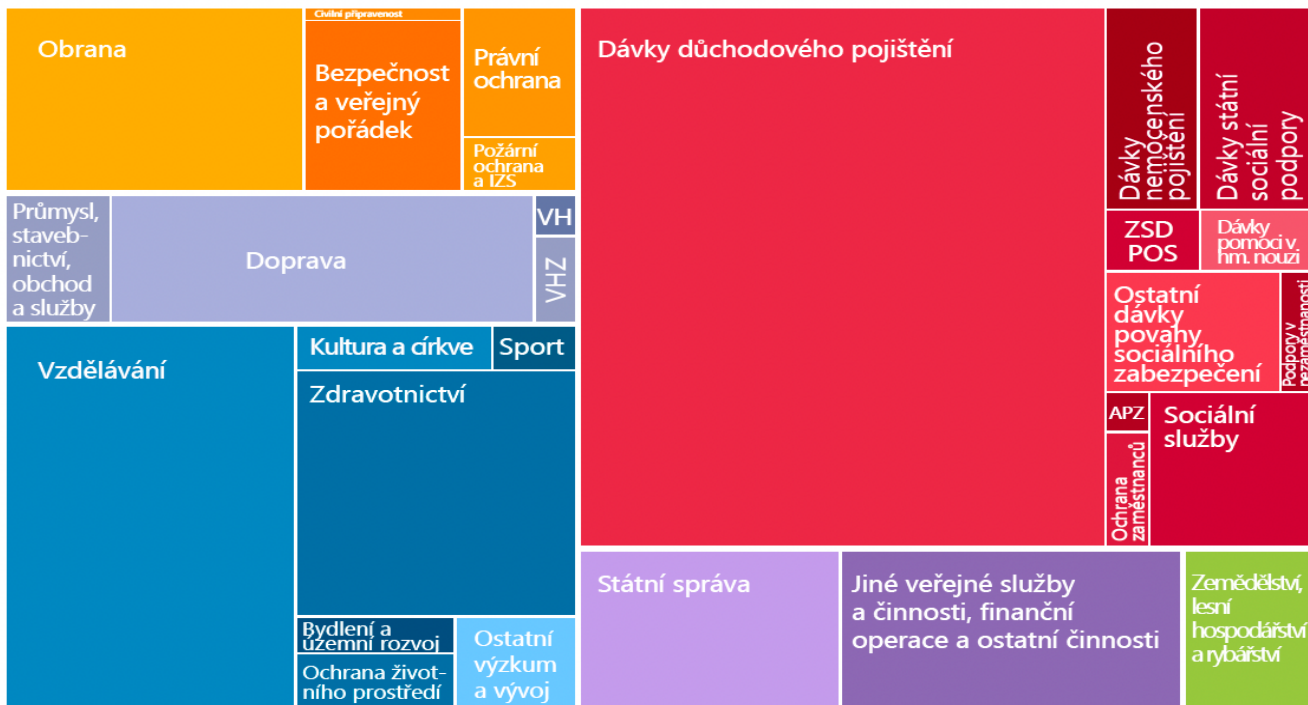
- Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců (platil s novelami až do roku 2007)
  - Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení
  - Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení
  - Zákon č. 103/1964 Sb., o sociálním zabezpečení družstevních rolníků
  - Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení
-

Kde aktuálně jsme?

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Sociální výdaje v optice rozpočtu ČR 2025

Kde aktuálně jsme? Demografie ČR

Tab. 1: Počet obyvatel celkem a v hlavních věkových skupinách (k 31. 12.), 2011–2023

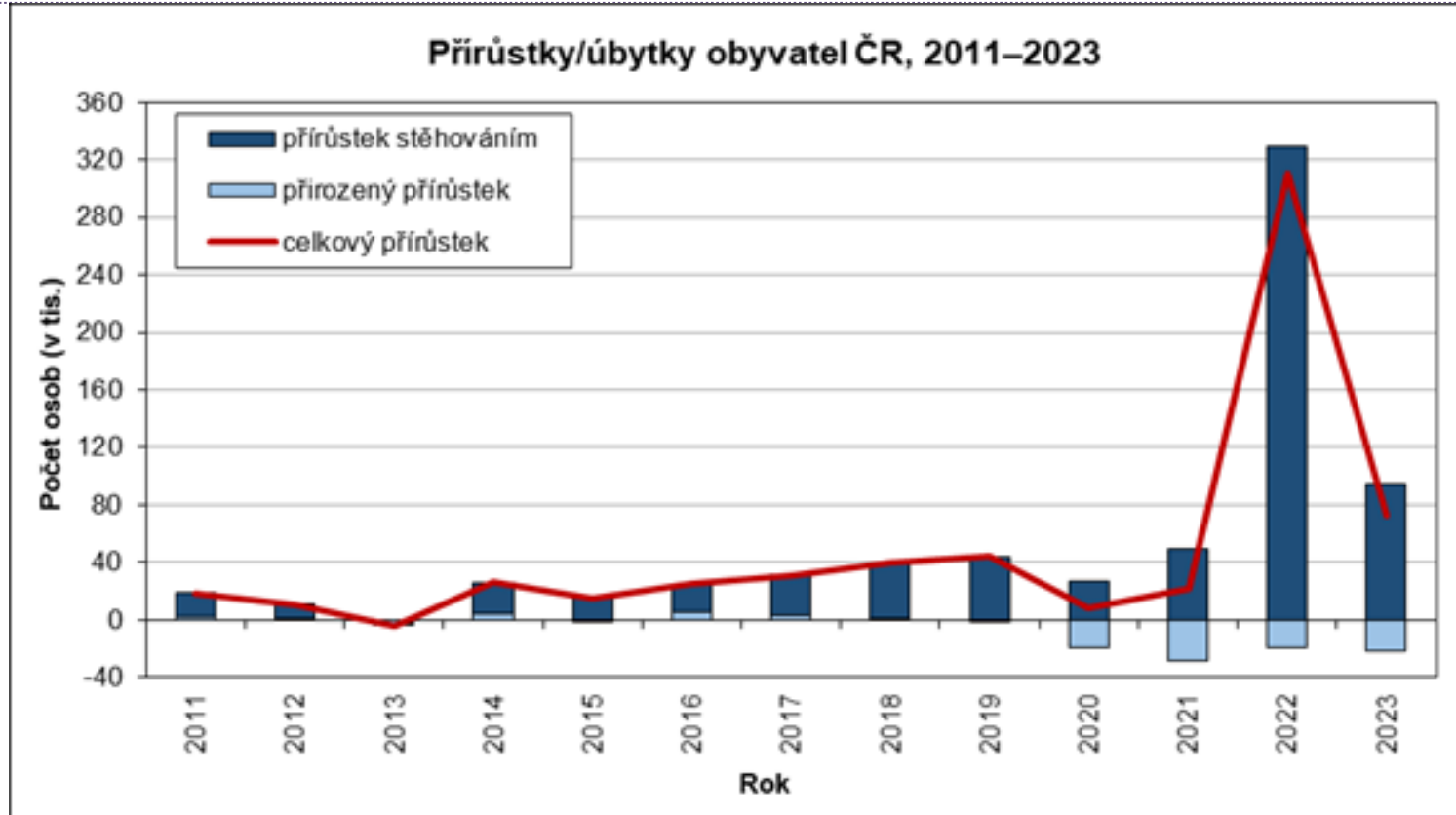
Rok	Celkem	0–14 let	15–64 let	65+ let
2011	10 505 445	1 541 241	7 262 768	1 701 436
2012	10 516 125	1 560 296	7 188 211	1 767 618
2013	10 512 419	1 577 455	7 109 420	1 825 544
2014	10 538 275	1 601 045	7 056 824	1 880 406
2015	10 553 843	1 623 716	6 997 715	1 932 412
2016	10 578 820	1 647 275	6 942 623	1 988 922
2017	10 610 055	1 670 677	6 899 195	2 040 183
2018	10 649 800	1 693 060	6 870 123	2 086 617
2019	10 693 939	1 710 202	6 852 107	2 131 630
2020	10 701 777	1 719 741	6 823 714	2 158 322
2021	10 516 707	1 693 408	6 654 190	2 169 109
2022	10 827 529	1 750 808	6 868 872	2 207 849
2023	10 900 555	1 727 758	6 935 475	2 237 322

Kde aktuálně jsme? Demografie ČR

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

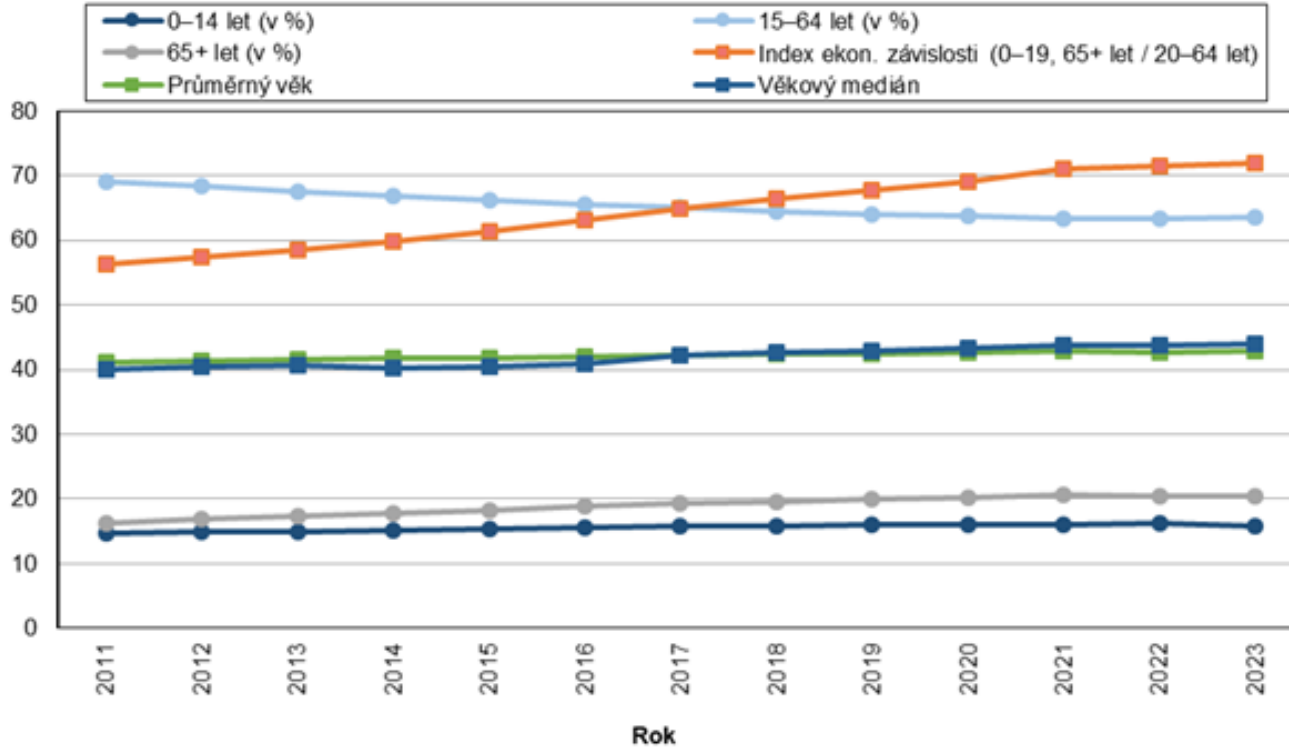

Kde aktuálně jsme? Demografie ČR

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Charakteristiky věkového složení populace ČR, 2011–2023 (k 31. 12.)

Kde aktuálně jsme? Demografie ČR

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

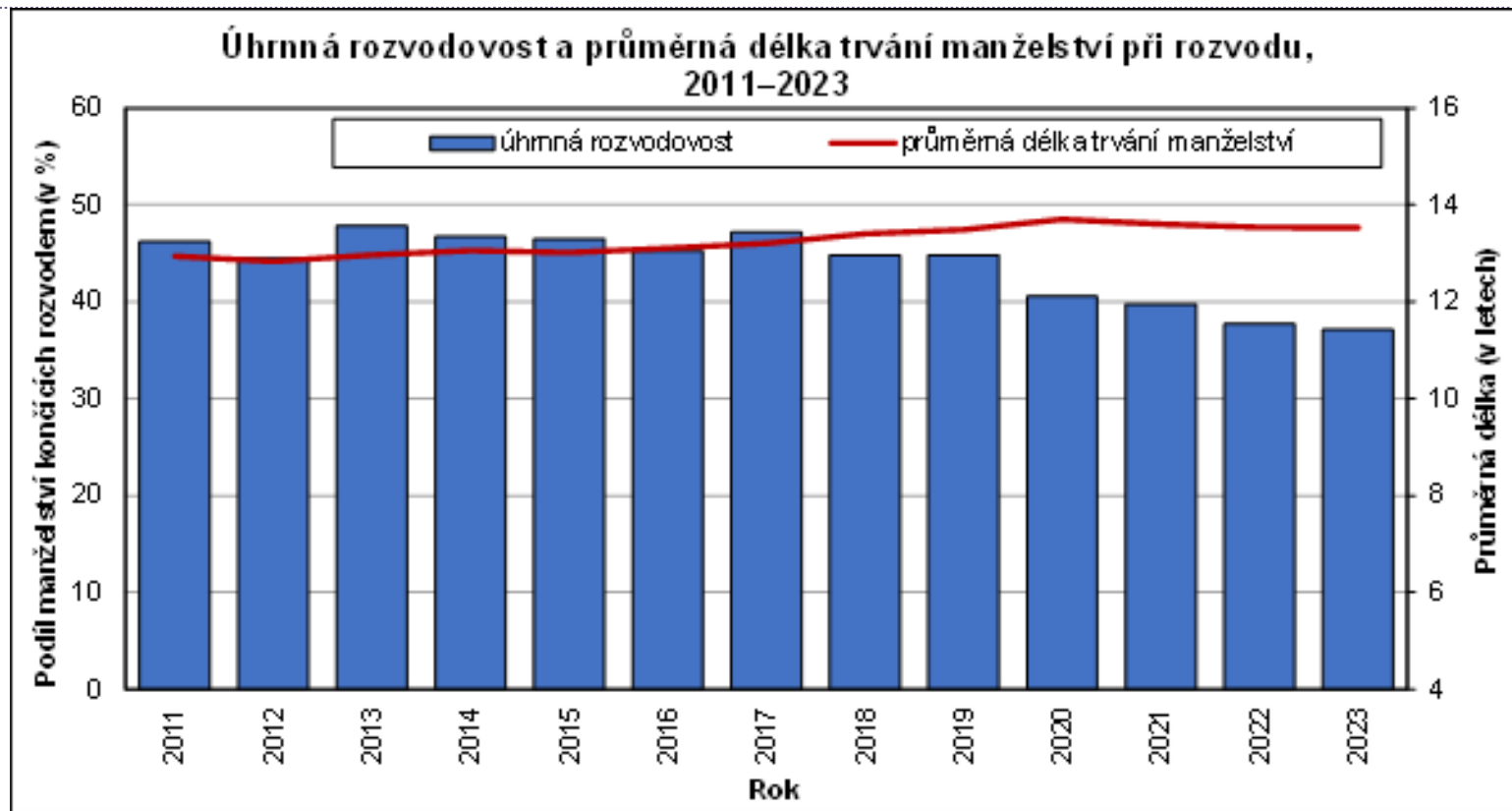
Živě narození a úhrnná plodnost, 2011–2023

Kde aktuálně jsme? Demografie ČR

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

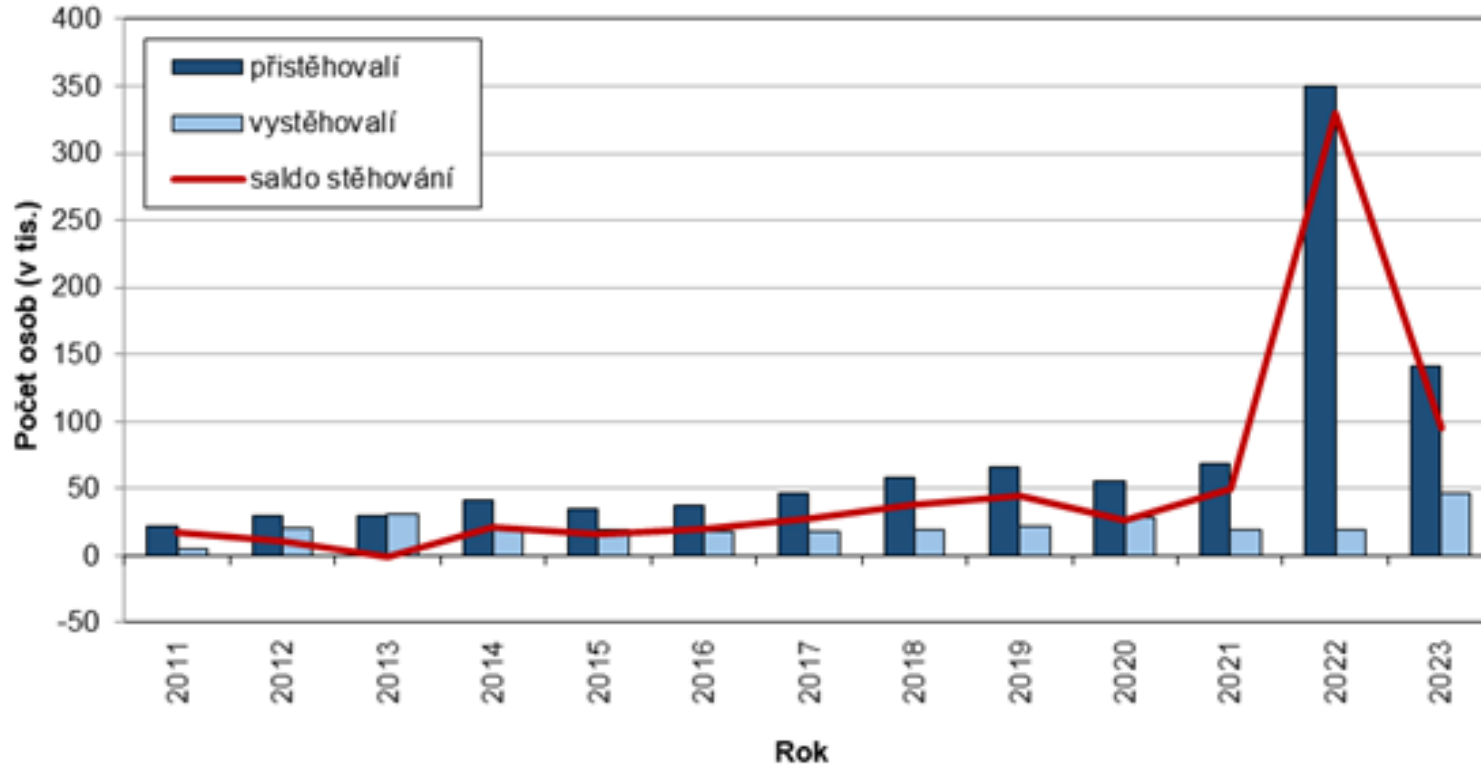

Kde aktuálně jsme? Demografie ČR

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Zahraniční stěhování, 2011–2023

Tab. 2: Nejčtenější státní občanství migrantů v saldu zahraniční migrace, 2011–2023

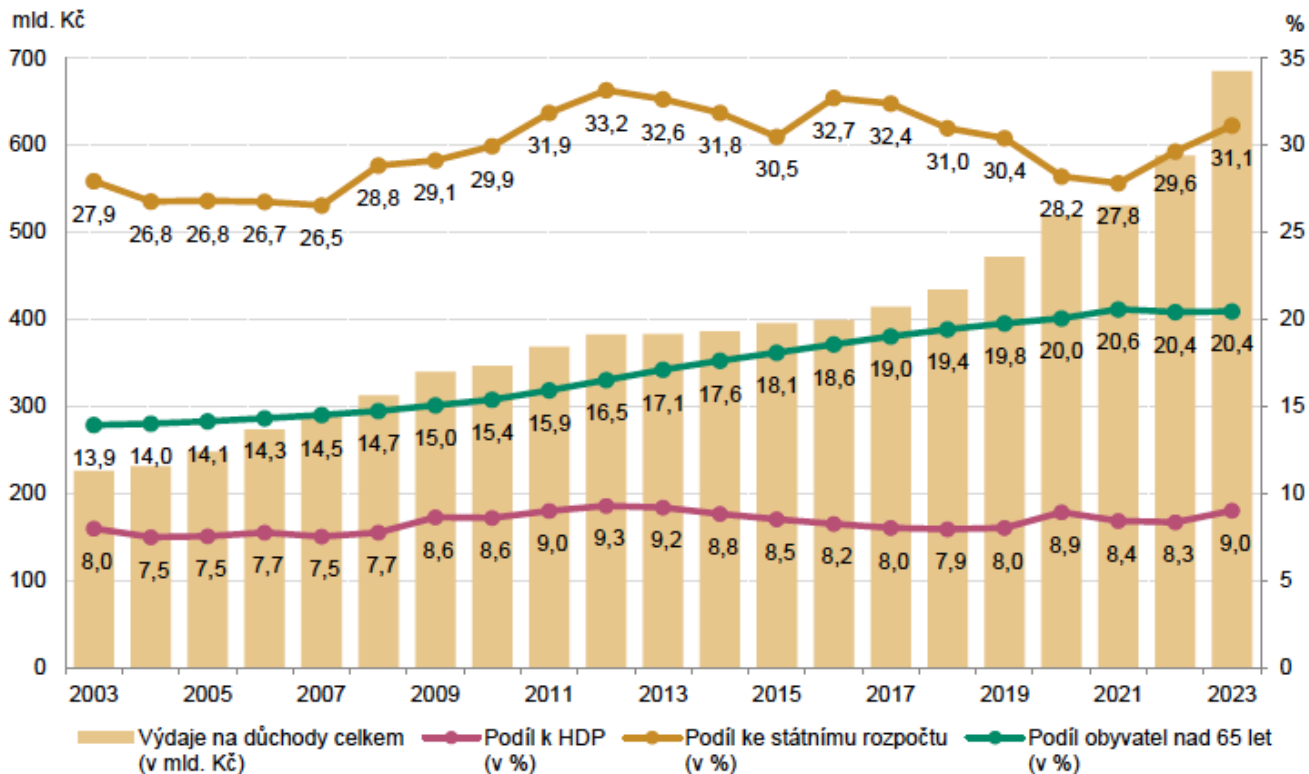
Rok	1.	2.	3.	4.	5.
2011	Slovensko 3 389	Rusko 2 123	Ukrajina 1 889	USA 1 311	Německo 972
2012	Slovensko 3 959	Rusko 1 566	Německo 1 050	USA 765	Bulharsko 703
2013	Slovensko 4 841	Německo 1 299	Bulharsko 872	Rumunsko 865	Maďarsko 337
2014	Slovensko 5 574	Ukrajina 3 957	Rusko 3 105	Německo 1 396	Rumunsko 1 091
2015	Slovensko 5 202	Ukrajina 2 246	Rumunsko 1 238	Bulharsko 921	Německo 845
2016	Slovensko 5 292	Ukrajina 3 335	Rumunsko 1 527	Bulharsko 1 211	Maďarsko 875
2017	Ukrajina 7 690	Slovensko 4 356	Rumunsko 1 602	Bulharsko 1 437	Rusko 1 346
2018	Ukrajina 13 204	Slovensko 5 246	Rumunsko 2 018	Bulharsko 1 869	Rusko 1 683
2019	Ukrajina 18 241	Slovensko 4 602	Rusko 2 727	Rumunsko 2 024	Bulharsko 1 553
2020	Ukrajina 15 959	Slovensko 3 009	Rusko 2 171	Rumunsko 1 341	Maďarsko 1 110
2021	Ukrajina 28 366	Rusko 2 721	Slovensko 1 909	Rumunsko 1 244	Vietnam 1 243
2022	Ukrajina 304 983	Slovensko 5 562	Rusko 1 890	Indie 1 416	Vietnam 1 384
2023	Ukrajina 75 153	Slovensko 5 584	Filipíny 2 058	Vietnam 1 377	Indie 1 096

Kde aktuálně jsme? Demografie ČR

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Graf 1.1 Výdaje na důchody celkem a jejich podíl k HDP a ke státnímu rozpočtu

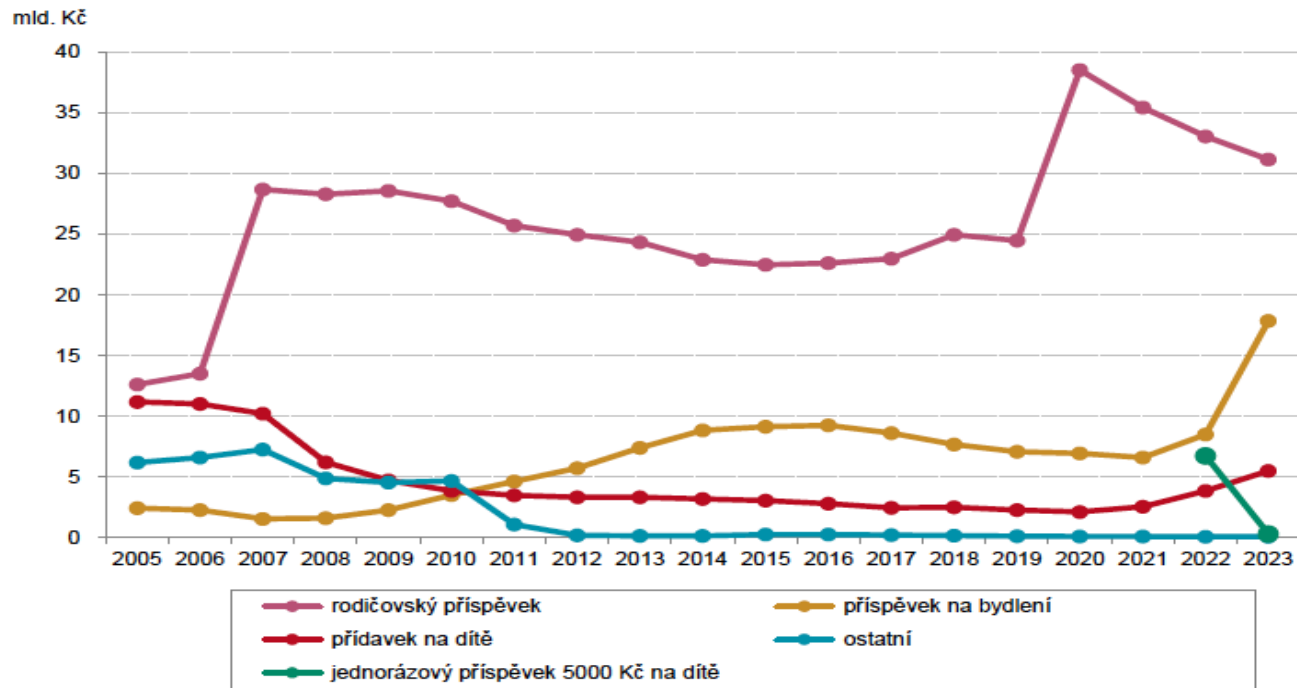

Kde aktuálně jsme? Demografie ČR

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Graf 3.2 Výdaje na dávky státní sociální podpory podle druhů dávek

Zdroj dat: MPSV

Kde aktuálně jsme? Problémy společnosti v ČR

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Sociální událost je definována jako okolnost s níž právo spojuje vznik, změnu nebo zánik práv a povinností, s jejichž pomocí lze předejít, zmírnit nebo překonat tíživou životní situaci, která je způsobena takovou událostí.

Třídění soc. událostí:

- v užším slova smyslu a širším slova smyslu
- přirozené vs. nepřirozené
- biologické vs. sociální
- předvídatelné vs. nepředvídatelné

Jednotlivé druhy soc. události: stáří, chudoba, nemoc, ostatní (konkrétní: narození dítěte atd.)

A) Problematika spojená s chudobou a sociálním vyloučením:

- cca. 668 tis. osob v exekuci a v dluhové pasti, 149 tis. osob s větším množstvím exekucí
  - cca. 7,6% populace v exekucích, celkem 4,1 mil. vedených řízení
  - 620 mld. Kč vymáhaná částka (2022)
  - cca. 1 mil. osob na hranici chudoby
  - meziročně klesá
  - fenomén „working poor“
  - cca. 10% rodin s příjmem pod 60% mediánu (příjmová chudoba, průměr EU cca. 16%)
-

Kde aktuálně jsme? Problémy společnosti v ČR

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

B) Problematika spojená s nemocností a sociálně patologickými jevy

---

Sociální politika

- **V užším smyslu** = soubor aktivit, nástrojů a opatření, jejichž smyslem je reakce na nepříznivé sociální události (stáří, nemoc, invalidita, nezaměstnanost či chudoba)
    - o systém sociálních programů, dávek a zdravotního či sociálního pojištění
    - o jejím rozsahu a charakteru rozhodují zejména zákonodárci a MPSV
    - o spoluutváří ji nadnárodní neziskové organizace jako třeba UNICEF, Charita Česká republika či Člověk v tísni
  - **V širším smyslu** = způsob, jakým naplňujeme podstatu sociálního státu
  - **Cílem** = vytváření důstojných životních podmínek pro všechny občany a prosazování hodnot spravedlnosti, rovnosti a solidarity
-

Principy sociální politiky:

- **Spravedlnosti** (Utilitarismus)
    - spravedlnost lze chápat různými způsoby – český ekonom Josef Macek definuje sociální spravedlnost jako „největší štěstí největšího počtu“
  - **Solidarity**
    - Solidarita = etický příkaz jednotlivci splatit dluh za prospěch a výhody poskytované mu společností, státem (Masarykův slovník naučný)
    - Z hlediska sociální politiky – **dobrovolná** x **vynucená**
  - **Subsidiarity**
    - nejefektivnější je řešit problémy přímo v jejich jádru, v tomto případě na co nejnižší úrovni veřejné správy
  - **Participace**
    - právo občanů účastnit se tvorby a realizace opatření, která se jich týkají
    - Účast na tomto rozhodování má v ideálním případě za důsledek větší míru ztotožnění s politikou státu
-

Funkce sociální politiky

A) Ochranná

- adresné cílení na sociální události

B) Preventivní

- snaha předcházet rizikovým situacím; zřetelná především ve vzdělávací a zdravotní politice

C) Stimulační

- snaha podněcovat žádoucí sociální jednání skupin a jednotlivců
- levnější a efektivnější je problémům předcházet, než je dodatečně řešit
  - Například, je mnohem výhodnější realizovat program preventivních prohlídek, než hradit pozdní nákladnou léčbu
- v oblasti zaměstnanosti je pro stát výhodnější vytvářet co nejlepší podmínky pro tvorbu nových pracovních míst a zlepšení situace na trhu práce, než hradit nákladnou pasivní pomoc nezaměstnaným formou vyplácení podpor

D) Přerozdělovací (nejvýznamnější)

- uskutečňuje se výběrem daní a rozdělováním dávek a důchodů
  - Stát by měl v ideálním případě usilovat a zajištění důstojných životních podmínek všem občanům a snažit se zajistit rovné šance
  - je založena na principu klesajícího mezního užitku → přerozdělování od bohatých k chudým
povede k většímu celkovému blahobytu ve společnosti
-

Nástroje sociální politiky

- A) Právní normy
- B) Ekonomické nástroje
- C) Fiskální nástroje
- D) Úvěrové nástroje
- E) Cenová politika
- F) Sociální dokumenty
- G) Nátlakové akce

Oblasti sociální politiky:

- A) Zdravotní politika
  - B) Vzdělávací politika
  - C) Bytová politika
  - D) Politika zaměstnanosti
  - E) Rodinná politika
-

Koncepce sociálního zabezpečení v ČR:

- ***Sociální zabezpečení***
    - „produktem“ sociální politiky státu
    - užší pojetí = zabezpečení ve stáří, při invaliditě a při ztrátě živitele a sociální péči
    - širší pojetí = zabezpečení v nemoci, při pracovním úrazu a nemoci z povolání, mateřství a rodičovství, těhotenství a při nezaměstnanosti
  - ***Sociální ochrana***
    - Účelem = chránit občany (event. jejich rodiny) v případě, že jim hrozí určité „sociální nebezpečí,“ tedy hrozí, že dojde k sociálně nepříznivé situaci, nebo k ní již dokonce došlo
    - zahrnuje všechna opatření, jež mají zabránit vzniku nepříznivých sociálních situací, nebo alespoň zmírňovat jejich dopad na život jedince a jeho rodiny
  - ***Skupiny sociální ochrany dle primární funkce:***
    - Preventivní – zahrnuje všechny zábranné mechanismy
    - Terapeutická – jednotlivec poskytuje jinému službu a tím zabraňuje nepříznivým následkům tíživých sociálních situací
    - Rehabilitační a integrační – jeden subjekt druhému napomáhá při udržování či znovuzískání si svého přirozeného sociálního prostředí
-

Proč v dnešní době potřebujeme sociální politiku a redistribuci?

Zejména k tomu vedou ekonomické důvody - individuální či kolektivní?

Thomas Piketty

„**Nerovnost bohatství a příjmů má tendenci se v kapitalistických ekonomikách zvyšovat, pokud není regulována politickými zásahy.** Piketty argumentuje, že historicky **výnos z kapitálu (r)** bývá vyšší než ekonomický růst (g), tedy že **$r > g$** . To znamená, že bohatí, kteří vlastní kapitál (nemovitosti, akcie, podniky), hromadí bohatství rychleji, než jakým tempem roste ekonomika a mzdy běžných pracujících. Tento mechanismus vede k **prohlubování nerovnosti** a koncentraci bohatství v ruku malé elity, což může ohrozit sociální stabilitu a demokracii. Piketty proto navrhuje **progresivní zdanění majetku a vysokých příjmů**, aby bylo možné tento trend korigovat a zajistit spravedlivější rozdělení bohatství.“

*převzato z Chat GPT, zdroj: Le capital au XXIe siècle, 2013

Právo sociálního zabezpečení – aktuální systém soc. zabezpečení

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

System práva sociálního zabezpečení

- **Sociální pojištění**
    - Zdravotní
    - Nemocenské
    - Důchodové
    - Úrazové (povinnost pojištění zaměstnavatele)
  - **Státní zaopatření**
    - Státní sociální podpora
    - Dávky péčovské péče
    - Zajištění v nezaměstnanosti
  - **Sociální pomoc**
    - Pomoc v hmotné nouzi
    - Dávky osobám se zdravotním postižením
    - Sociální služby
-

Právo sociálního zabezpečení – aktuální systém soc. zabezpečení

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Odvětví SZ	Subsystem	Norma
Sociální pojištění	Důchodové pojištění	Z o důchodovém pojištění, o organizaci a provádění soc. zabezp., o pojistném, o penzijním připojištění
	Nemocenské pojištění	o nemocenském pojištění, o pojistném na soc. zabezpečení
	Zdravotní pojištění	o VZP a další
Státní zaopatření	Státní sociální podpora	o státní soc. podpoře, o životním a existenčním minimu
	Pěstounské dávky	o soc.-pr. ochraně dětí
	Zaměstnanost	o zaměstnanosti, o ÚP ČR
Sociální pomoc	Pomoc v hmotné nouzi	o pomoci v hmotné nouzi, o životním a existenčním minimu
	Dávky pro osoby se ZP	o poskytování dávek osobám se zdrav. postižením
	Sociální služby	o soc. službách

Koncepce sociální politiky

- Přístupy k řešení sociálních problémů → dva typy sociální politiky:
    - **Aktivní (perspektivní) sociální politika**, která se vyznačuje snahou o předcházení vzniku sociálních problémů a přijímání preventivních opatření
      - Těch lze dosáhnout jednak systémovou změnou sociální politiky nebo intervencí
    - **Pasivní (retrospektivní) politika** se zaměřuje na řešení již vzniklých sociálních problémů
      - Její povaha je vždy intervenční
-

Právo sociálního zabezpečení – aktuální systém soc. zabezpečení

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Obecné zásady PSZ:

- **Komplexnosti** (úplnosti)
  - o snaha státu, zákonodárce, aby dávky pokryly všechny právně zakotvené (základní) sociální události, má souvislost také se zásadou univerzality (ohledně subjektů, na které se vztahuje)
- **Univerzality** (všeobecnosti)
  - o systém sociálního zabezpečení se vztahuje na všechny osoby žijící na území určitého státu
  - o z pohledu subjektů, na které se systém SZ vztahuje – všechny subjekty splňující určité obecné kritérium (státní příslušnost, trvalé bydliště, pobyt, ekonomické aktivity na území ČR)
  - o z pohledu sociálních událostí, při kterých se poskytuje plnění – události splňující náležitosti tíživé situace v životě člověka, které jsou jako tíživé široce akceptovány a přijímány
- **Sociální solidarity** (sounáležitosti)
  - o jak je systém financován → ekonomicky aktivní obyvatelé vytvářejí zdroje, jež jsou využívány zejména (nikoli samozřejmě výhradně) těmi, co je nevytvořili (a vytvářet je aktuálně ani nemohou)
  - o **intergenerační** → solidarita osob v produktivním věku s osobami v postproduktivním věku (zejména tedy staří a mladí),
  - o **intragenerační** → solidarita zdravých s nemocnými (nemocenské pojištění), ekonomicky aktivních s neaktivními, bohatých s chudými

Právo sociálního zabezpečení – aktuální systém soc. zabezpečení

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Obecné zásady PSZ:

- **Adekvátnosti** (přiměřenosti)
    - snaha o přiměřenost dávek, jejich výše, frekvence
      - adekvátní vzhledem k individuálnímu příspěvku i sociálním potřebám jednotlivců, kteří o ně žádají
      - adekvátní i k možnostem státu
  - **Garance**
    - stát je základním garantem dávek poskytovaných jednotlivými orgány sociálního zabezpečení, připravuje legislativu, musí být solventní a poskytnout plnění bez ohledu na tíživou momentální situaci (př. finanční krizi)
  - **Uniformity** (rovnosti)
    - snaha zabezpečit všechny oprávněné osoby podle stejných pravidel, bez neodůvodněných rozdílů a nikoli rovné dávky – šlo by již o rovnostářství (zohledněna aktivita a aktuální potřeba a je vyloučeno subjektivní posuzování co do vzniku nároku)
-

Právo sociálního zabezpečení – aktuální systém soc. zabezpečení

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Zvláštní zásady PSZ:

- *Zásluhovost*
  - *Sociální potřebnost*
  - *Participace*
  - *Zabezpečení*
  - *Iniciace*
  - *Valorizace*
  - *Kompenzace*
  - *Odstraňování tvrdosti*
-

Právo sociálního zabezpečení – aktuální systém soc. zabezpečení

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Sociální práva a jejich uplatňování:

- právo na práci a na náležitou přípravu na povolání
- právo na uspokojivé pracovní podmínky
- právo na životní úroveň
- právo na rodinu
- **právo na sociální zabezpečení**
- právo na sdružování

Právo na soc. zabezpečení – čl. 41 LZPS: lze se domáhat jen v mezích zákonné úpravy

Cílí na ochranu občanů před důsledky následujících sociálních událostí s dopadem do kvality života (sociální události): rodičovství a mateřství, nemoc a úraz, invalidita, stáří, smrt, nezaměstnanost, chudoba

---

HI. IV LZPS: sociální, hospodářská a kulturní práva:

- **čl. 26** (právo na svobodnou volbu povolání, podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost)
- **čl. 27** (právo se svobodně sdružovat)
- **Čl. 29** (ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu při práci a na zvláštní pracovní podmínky)
- **Čl. 30** (zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti k práci, ztrátě živitele,
pomoc v nouzi)
- **Čl. 31** (právo na ochranu zdraví + veřejné pojištění → bezplatná zdravotní péče a pomůcky)
- **Čl. 32** (ochrana rodiny a rodičovství, zvláštní ochrana ženy v těhotenství, pomoc státu při péči o dítě) + čl. 33 právo na

Rozhodování Ústavního soudu

- Test proporcionality (Pl. ÚS 4/94)
    - **vhodnost** – zda institut omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiných práv)
    - **potřebnost** – porovnání prostředku s jinými opatřeními, umožňujícími dosažení stejného cíle za nižšího dopadu na základní práva
    - **přiměřenost** – porovnání závažnosti obou v kolizi základních práv; zvážení kontextových a empirických argumentů
  - Test racionality (Pl. ÚS 1/08)
    - významné jsou aspekty sociálně ekonomické
      - **vymezení smyslu a podstaty** sociálního práva (esenciální obsah)
      - zhodnocení, **zda se zákon nedotýká samotné existence sociálního práva** nebo jeho realizace
      - posouzení, **zda zákonná úprava sleduje legitimní cíl** (zamezení svévoli)
      - posouzení, **zda zákonný prostředek použitý k jeho dosažení je rozumný**, ne nutně nejlepší, ale racionální
-

Právo sociálního zabezpečení – systém práva soc. zabezpečení

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Subjekty práva sociálního zabezpečení: orgány a fyzické osoby (oprávněný, pojištěnec, žadatel)

- nemocenské a důchodové pojištění
    - MPSV ČR
    - **Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ)** a okresní správy sociálního zabezpečení (OSSZ)
    - popř. služební orgány pro příslušníky bezpečnostních sborů
  - zdravotní pojištění
    - **VZP ČR a další tzv. zaměstnanecké zdravotní pojišťovny**
  - sociální pomoc
    - pomoc v hmotné nouzi → **MPSV ČR, krajské pobočky Úřadu práce**
  - sociální služby o příspěvek na péči
    - **MPSV ČR, krajské pobočky Úřadu práce ČR**, krajské úřady, poskytovatelé služeb sociálních služeb
  - sociální péče
    - **MPSV ČR, krajské pobočky Úřadu práce ČR**
  - státní sociální podpora:
    - **MPSV ČR, krajské pobočky Úřadu práce ČR** (potažmo vždy detašovaná lokální pracoviště)
-

Právo sociálního zabezpečení – systém práva soc. zabezpečení

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Obsah práv a povinností – v hmotněprávní rovině se jedná o:

- **Povinností fyzické osoby** je **splnění podmínek** dávkového nároku.
    - Tomu odpovídá **oprávnění orgánu** požadovat splnění těchto podmínek
  - **Právem fyzické osoby** je **nárok na dávku** a na poskytnutí dávkového plnění
    - Tomu odpovídá **povinnost orgánu** plnění poskytnout
  - V právních vztazích sociálního pojištění:
    - povinnost fyzické osoby k úhradě pojistného
    - oprávnění orgánu přijímat toto plnění
  - Procesní stránka:
    - Procesním právem účastníka řízení je především jeho **právo uplatnit nárok**:
      - podat žádost
      - uplatnit opravný prostředek
    - Tomuto právu odpovídá **povinnost orgánu** reagovat na podání
-

Právo sociálního zabezpečení – systém práva soc. zabezpečení

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Způsoby financování sociálního systému:

- **Pojistné systémy** – platí se pojištění (příspěvek na podporu v nezaměstnanosti, veřejné zdravotní pojištění, sociální pojištění, úrazové pojištění zaměstnanců, důchodové pojištění, důchodové připojištění)
- **Nepojistné systémy**

Fondové financování vs. Průběžné financování.

Právo sociálního zabezpečení – státní politika zaměstnanosti

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Právo na práci - Čl. 26 odst. 3 LZPS

- „každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací“
- občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje **právo na práci** = subjektivní právo každého občana na uplatnění vlastních schopností v pracovním procesu a prostřednictvím využití své pracovní síly (souhrnu duševních a fyzických vlastností člověka) i právo na získání prostředků k uspokojení svých základních potřeb, nelze jej chápat jako právo absolutní, stát nemá povinnost každého občana za každou cenu zaměstnat

Právo na vhodné zaměstnání - Čl. 26 odst. 1 LZPS

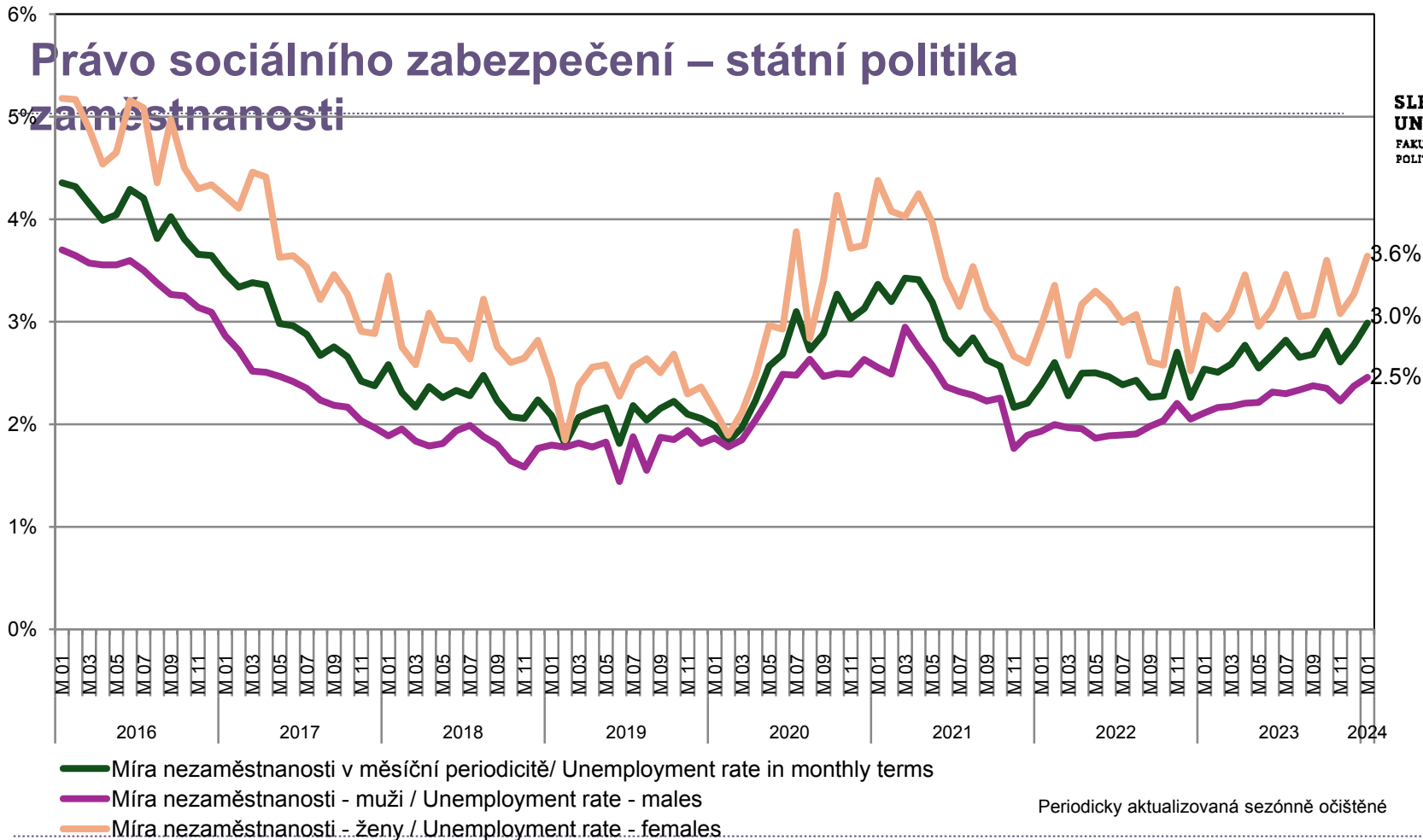
- každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost
  - Zákon o zaměstnanosti → právem na zaměstnání je právo fyzické osoby, která chce a může pracovat a o práci se uchází, na zaměstnání v pracovněprávním vztahu, na zprostředkování zaměstnání a na poskytnutí dalších služeb za podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti
  - fyzická osoba má právo si sama svobodně zvolit a zabezpečit zaměstnání a vykonávat je na celém území ČR, nebo si může zabezpečit zaměstnání v zahraničí
-

Právo sociálního zabezpečení – státní politika

Zaměstnanosti

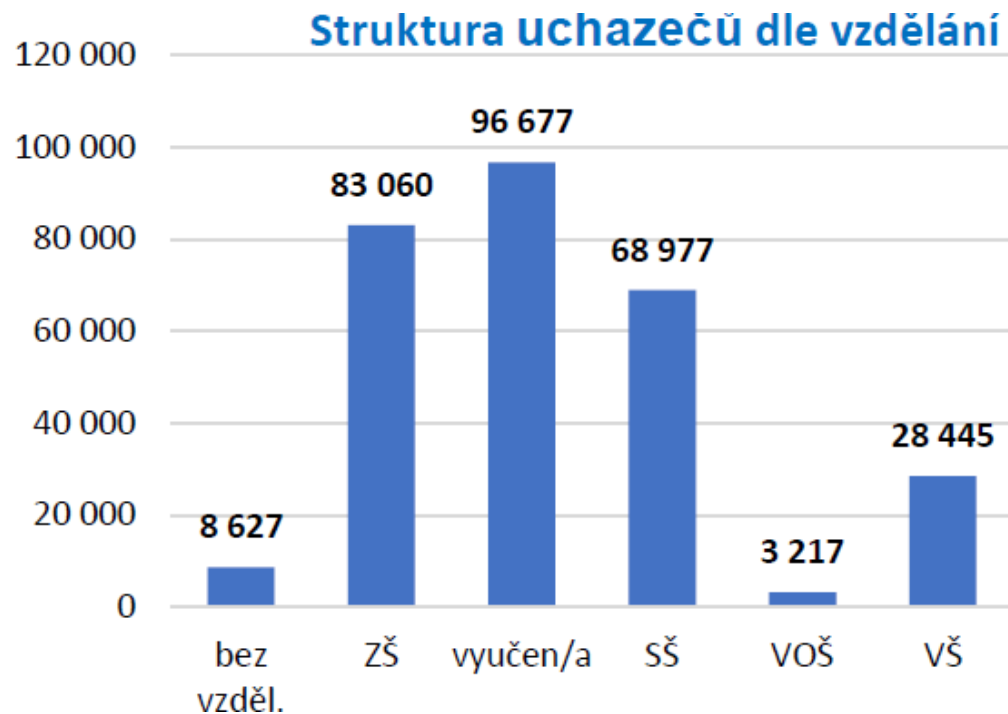
**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Právo sociálního zabezpečení – státní politika zaměstnanosti

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

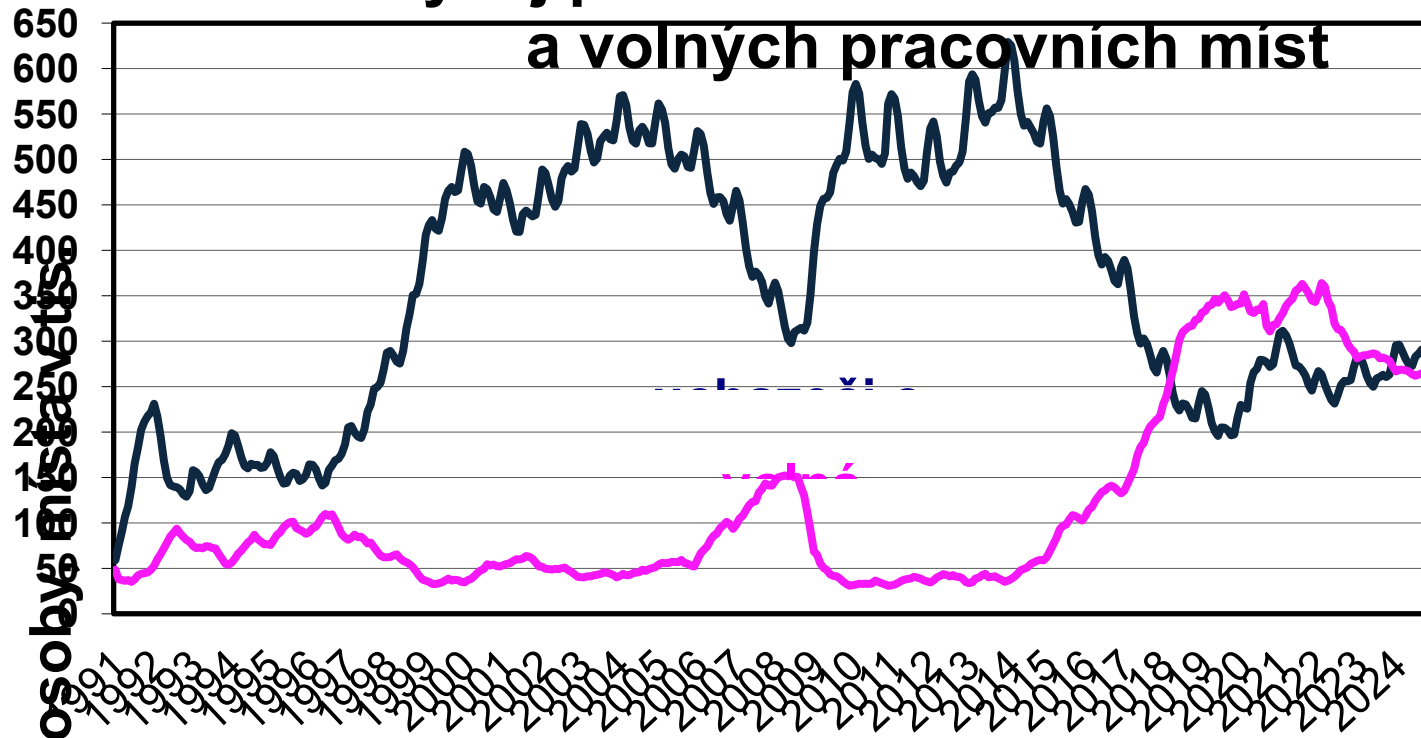

Vývoj počtu uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst

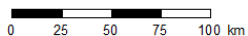
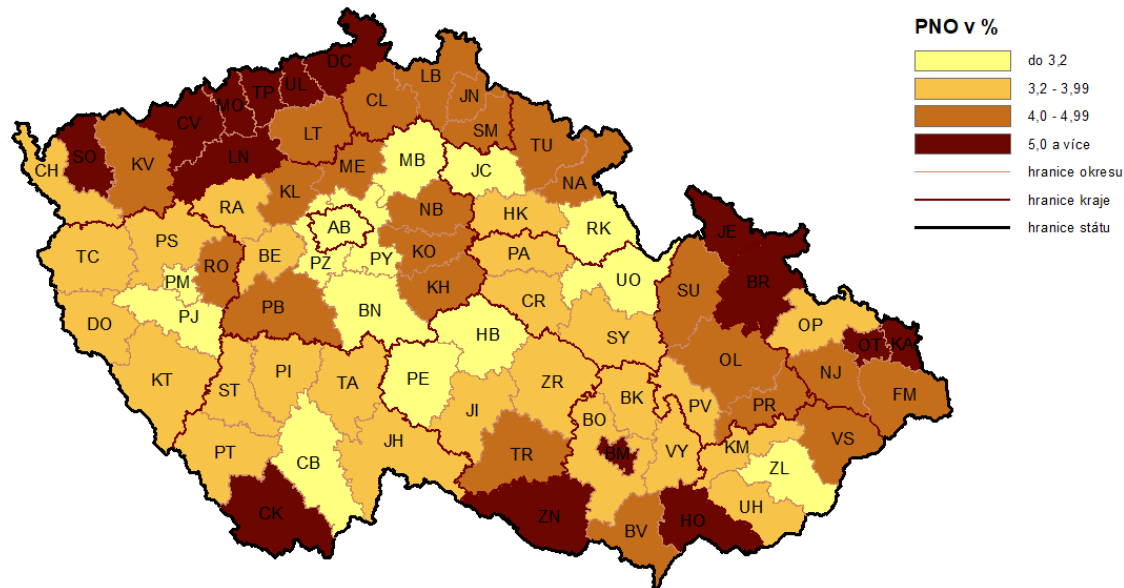
Právo sociálního zabezpečení – státní politika zaměstnanosti

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

PODÍL NEZAMĚSTNANÝCH OSOB (PNO) NA POČTU OBYVATEL

v okresech České republiky k 31. 12. 2024

© Úřad práce ČR, GR
Datum zhotovení 3. 1. 2025
Zdroj dat MPSV, ČSU

Právo sociálního zabezpečení – státní politika zaměstnanosti

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Aktivní politika zaměstnanosti:

- souhrn opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti
- MPSV a Úřad práce; podle situace na trhu práce spolupracují s dalšími subjekty
- Nástroje, jimiž je realizována aktivní politika zaměstnanosti:
  - rekvalifikace
  - investiční pobídky
  - veřejně prospěšné práce
  - společensky účelná pracovní místa
  - překlenovací příspěvek
  - příspěvek na zapracování
  - příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Úřady práce ČR: v evidenci ÚP registrováno celkem 272 tis. uchazečů o zaměstnání (30.06.2024), ÚP má 11.204 služebních a 639 pracovních zaměstnanců

Rekvalifikace

- získání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování
  - může ji provádět zařízení s akreditovaným vzdělávacím programem (od MŠMT)
  - písemná dohoda zařízení s ÚP
  - uskutečňuje se na základě dohody mezi Úřadem práce a uchazečem o zaměstnání nebo zájemcem o zaměstnání, vyžaduje-li to jejich uplatnění na trhu práce
  - za účastníka rekvalifikace hradí Úřad práce náklady rekvalifikace a může mu poskytnout příspěvek na úhradu prokázaných nutných nákladů
  - rekvalifikaci zajišťuje krajská pobočka Úřadu práce příslušná podle místa bydliště uchazeče o zaměstnání nebo zájemce o zaměstnání
  - uchazeč o zaměstnání nebo zájemce si může zabezpečit rekvalifikaci sám a zvolit druh pracovní činnosti, na kterou se chce rekvalifikovat a rekvalifikační zařízení
  - může být prováděna i u zaměstnavatele v zájmu dalšího uplatnění jeho zaměstnanců
-

Právo sociálního zabezpečení – státní politika zaměstnanosti

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Společensky účelná pracovní místa

- pracovní místa, která zaměstnavatel zřizuje nebo vyhrazuje na základě dohody s ÚP a obsazuje je uchazeči o zaměstnání, kterým nelze zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem
- má-li být zřízeno více než 5 pracovních míst, je Úřad práce povinen vyžádat si vypracování odborného posudku
- výše příspěvku (pokud v okrese nezaměstnanost nedosahuje průměru ČR)
  - o **maximálně 4x průměrné mzdy** v národním hospodářství za 1. – 3. čtvrtletí předchozího kalendářního roku
  - o při zřízení více než 10 pracovních míst na základě jedné dohody může výše příspěvku činit maximálně **6x této průměrné mzdy**
- příspěvek může být poskytován nejdéle po dobu 24 měsíců

Program Antivirus - neaktuální

Právo sociálního zabezpečení – státní politika zaměstnanosti

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Investiční pobídky

- nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti, kterým se u zaměstnavatele, kterému bylo vydáno rozhodnutí o příslibu investiční pobídky hmotně podporuje:
  - o vytváření nových pracovních míst
  - o rekvalifikace nebo školení zaměstnanců na nových pracovních místech
- hmotnou podporu na vytváření nových pracovních míst a hmotnou podporu rekvalifikace nebo školení zaměstnanců na nových pracovních místech poskytuje ÚP
- jsou účelově určeny a nemohou být použity na jiný účel

Veřejně prospěšné práce

- časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které vytváří zaměstnavatel nejdéle na 24 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a to i opakovaně
- příspěvek lze poskytnout **až do výše skutečně vynaložených prostředků na mzdy** nebo platy na zaměstnance umístěného na tyto práce, **včetně pojistného** na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na

Právo sociálního zabezpečení – státní politika zaměstnanosti

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Pasivní podpora zaměstnanosti:

A) Podpora v nezaměstnanosti

- žádost do 3 pracovních dnů
  - nepobírá starobní důchod, povinná účast v důchodovém pojištění po dobu 12 měsíců v předchozích 2 letech před ztrátou zaměstnání
  - **žadatel do 50 let** = 5 měsíců vyplácení
  - **žadatel 50-55 let** = 8 měsíců vyplácení
  - **žadatel nad 50 let** = 11 měsíců vyplácení
    - první dva měsíce = **65 %** průměrného měsíčního čistého výdělku v posledním zaměstnání
    - další dva měsíce = **50 %**
    - do konce podpůrčí doby = **45 % téhož**
- Zastropováno částkou 26.162,- Kč.**
-

Právo sociálního zabezpečení – státní politika zaměstnanosti

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

Pasivní podpora zaměstnanosti:

B) Podpora při rekvalifikaci

- určena uchazečům o zaměstnání v evidenci Úřadu práce, kteří se zúčastní rekvalifikace a zároveň kteří nepobírají starobní důchod
  - výše podpory při rekvalifikaci u uchazeče, který pracoval v pracovním poměru, je 60 % průměrného měsíčního čistého výdělku, kterého dosáhl v předchozím zaměstnání
  - výše podpory při rekvalifikaci u uchazeče, který podnikal:
    - první dva měsíce = 65% přepočteného vyměřovacího základu na jeden kal. měsíc
    - další dva měsíce = 50% téhož
    - do konce podpůrní doby = 45% téhož
  - pokud nelze doložit výši průměrného výdělku a uchazeč na tom nenese vinu, počítá se výše podpory v nezaměstnanosti podílem z průměrné mzdy
    - první dva měsíce = 0,15 násobek
    - další dva měsíce = 0,12 násobek
    - do konce podpůrní doby = 0,11 násobek
  - maximální výše podpory při rekvalifikaci činí 0,65násobek průměrné mzdy
-

Právní úprava

- 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
- 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Dávky pomoci v hmotné nouzi

- Příspěvek na živobytí
- Doplatek na bydlení
- Mimořádná okamžitá pomoc

Osoba v hmotné nouzi

- Osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost.
  - Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním.
-

Příspěvek na živobytí

- základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá osobě či společně posuzovaným osobám při nedostatečném příjmu
  - Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud **po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem osoby či rodiny částky živobytí**
  - pokud lze důvodně předpokládat, že se jedná pouze o přechodný stav hmotné nouze, poskytně se příspěvek s tím, že osoba je povinna vrátit příspěvek nebo jeho část
  - Výše příspěvku
    - o za kalendářní měsíc rozdíl mezi
      - částkou živobytí osoby a příjmem osoby, není-li společně posuzována s jinými osobami
      - částkou živobytí společně posuzovaných osob a příjmem společně posuzovaných osob
  - Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností
    - o hodnotí se především možnost zvýšení příjmu vlastní prací, řádným uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo jiným využitím majetku
    - o pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají
    - o odvíjí se od částek existenčního a životního minima
    - o zvyšuje se, pokud zdravotní stav osoby vyžaduje podle doporučení příslušného odborného lékaře zvýšené náklady na dietní stravování
-

Doplatek na bydlení – zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

- řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory (PnB)
    - o příjem vlastníka bytu nebo jiné osoby, která užívá byt, zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí je nižší než částka živobytí osoby
    - o příjem společně posuzovaných osob zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí nižší než částka živobytí společně posuzovaných osob
    - o žadatel musí pobírat PnB
    - o žádá se na ÚP
  - dávka je poskytována vlastníku užívajícímu byt, nebo jiné osobě, která užívá byt na základě smlouvy, rozhodnutí, nebo jiného právního titulu
  - lze také poskytnout vlastníku stavby pro individuální či rodinnou rekreaci, která splňuje zákonem dané stavebně technické standardy kvality bydlení
  - podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí
  - zákon umožňuje poskytnout doplatek na bydlení (s přihlédnutím k celkovým sociálním a majetkovým poměrům), i v případě, že příspěvek na živobytí nebyl přiznán z důvodu, že příjem osoby a společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí osoby a společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3násobek částky živobytí osoby a společně posuzovaných osob
  - Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí
-

Mimořádná okamžitá pomoc

- jednorázová dávka
  - zajišťuje, aby nikdo, kdo se ocitl v nepříznivé situaci, nezůstal bez pomoci, i když nesplňuje podmínky pro vznik nároku na jiné dávky sociálního zabezpečení
  - je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit, zákon stanoví šest takových situací:
    - o nejsou plněny podmínky pro poskytnutí opakovaných dávek, ale v případě neposkytnutí pomoci osobě **hrozí vážná újma na zdraví**
      - dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima)
    - o **postižení vážnou mimořádnou událostí** (živelní pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod.)
      - až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce
    - o **nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje** spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo v případě ztráty peněžních prostředků
      - do výše tohoto jednorázového výdaje
    - o **nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby**
      - až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce
    - o **nedostatek prostředků k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním** nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí –
      - až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce
    - o **ohrožení sociálním vyloučením**, jde např. o situace osob vracejících se z vězení, z dětského domova a z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo po ukončení léčby chorobných závislostí
      - až do výše 1000 Kč, v průběhu roku může být poskytnuta opakovaně, součet však nesmí překročit 4násobek částky životního minima
-